

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

LARS CALMFORS
BERTIL HOLMLUND

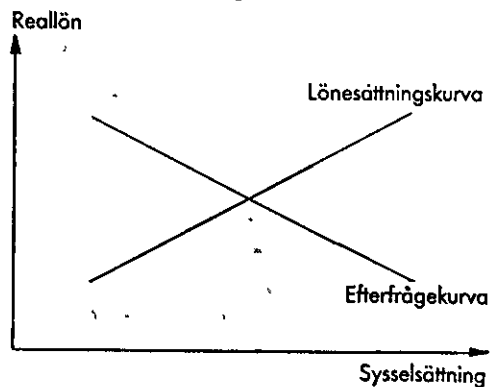
Hur skall studierna av arbetsmarknads- politikens löneeffekter bedömas? Replik till Bergström och Löfgren*

I *Ekonomisk Debatt*, nr 4, 1991, diskuterade Villy Bergström och Karl-Gustaf Löfgren (Bergström & Löfgren [1991]) vilka slutsatser som kan dras om den aktiva arbetsmarknadspolitiken utifrån den lönebildningsforskning som vi båda varit involverade i. Eftersom deras kritiska synpunkter framförts i olika sammanhang, kan det finnas behov av ett utförligt bemötande.

Den teoretiska ramen

Utgångspunkten för de flesta studierna är att jämvikten på arbetsmarknaden bestäms av skärningen mellan en efterfrågekurva för arbetskraft och en lönesättningskurva. Den senare anger hur den av lönesättarna eftersträvar reallönen beror på sysselsättningsläget (*Figur 1*). Det

Figur 1 Jämvikten på arbetsmarknaden.

är inte riktigt, som Bergström och Löfgren på ett par ställen skriver, att detta samband förutsätter att fackföreningarna ensidigt bestämmer lönerna. Tvärtom kan det härledas såväl från modeller för förhandlingar mellan fack och arbetsgivare som från sk effektivitetslöne modeller, enligt vilka företagen ensidigt sätter lönerna (se t ex Layard & Bean [1989] eller Nickell [1990]).

De använda modellerna förutsäger i regel också att den eftersträvar reallönen

LARS CALMFORS är professor i internationell ekonomi vid Stockholms universitet och BERTIL HOLMLUND professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet.

* Vi är tacksamma för synpunkter från Jonas Agell.

påverkas av variabler som t ex produktivitet och skatter. Förändringar av dessa förskjuter lönesättningskurvan. På samma sätt förskjuter t ex en förändring av kapitalstocken efterfrågekurvan. I princip kan man empiriskt studera bestämningen av aggregerad reallön och sysselsättning på två sätt. Det ena är att skatta sk *reducerade former*, där dessa båda variabler förklaras av alla de exogena variabler som förskjuter de två kurvorna (skatter, produktivitet, kapitalstock osv). Detta är detsamma som att undersöka hur kurvornas skärningspunkt påverkas av olika störningar. Nackdelen med denna metod är att man förlorar information om mekanismerna i ekonomin. Alternativet är att skatta de sk *strukturella ekvationerna*, dvs hur var och en av de båda kurvorna ser ut och hur de påverkas av de andra förklaringsvariablerna.

Bergström och Löfgren för en oklar diskussion om dessa frågor. De börjar med att hävda att löneekvationerna i våra studier är reducerade former för att sedan övergå till att betrakta dem som strukturella. Det är därför viktigt att slå fast att de skattade löneekvationerna är just strukturella och ingenting annat.¹ Att undersöka lönesättningskurvans lutning är naturligtvis inte, som Bergström och Löfgren påstår, "rent ut sagt nonsens", utan den fråga som merparten av den internationella forskningen på området koncentrerat sig på. Skälet är att skillnader rörande detta samband tycks vara en av de viktigaste förklaringarna till varför sysselsättningsutvecklingen under de senaste femton åren skilt sig så mycket åt mellan olika länder (jfr t ex Bean m fl [1986], Newell & Symons [1987] eller Holmlund [1990]).

Svenska studier har tillfört litteraturen skattningar av hur arbetsmarknadspolitiska åtgärder påverkar lönesättnings sambandet. Frågan är huruvida minskad efterfrågan på arbetskraft som leder till öppen arbetslöshet ger en lägre reallönenivå än en sysselsättningsnedgång som möts av

ökade AMS-insatser. Frågeställningen har empiriskt studerats på två sätt. Enligt den *första* metoden har det totala antalet "arbetssökande" (summan av öppet arbetslösa och deltagare i arbetsmarknadspolitiska program) och andelen av dessa i arbetsmarknadspolitiska program (nedan betecknad *ackommodationskvoten*) använts som variabler för att förklara reallönen. Enligt den *andra* metoden har såväl öppen arbetslöshet som arbetsmarknadspolitiska program inkluderats som separata förklaringsvariabler i löneekvationerna.² Båda typerna av skattningar belyser frågan huruvida AMS-sysselsättning innebär ett mindre tryck neråt på lönerna än öppen arbetslöshet. Om så är fallet, ska man enligt metod I finna en positiv koefficient för ackommodationskvoten. Enligt metod II ska man finna en mindre negativ koefficient för arbetsmarknadspolitiska program än för öppen arbetslöshet (mindre negativ innefattar också att koefficienten kan vara noll eller positiv).

De empiriska resultaten

Bergström och Löfgren uppehåller sig utförligt vid att arbetsmarknadspolitiska insatser som innebär "ökad aktivitetsnivå" enligt de gjorda studierna höjer reallönen betydligt mer än insatser som innebär "omallokering" av arbetskraften. Det första fallet svarar mot expansion av

¹ Observera att diskussionen ovan avser skattningar av de *aggregerade* sambanden. I studier baserade på disaggregerade lönedata för t ex olika företag eller åldersgrupper kan man dock rimligtvis uppfatta den *aggregerade* arbetslösheten som exogen.

² Eftersom antal sysselsatta + antal arbetslösa + antal i arbetsmarknadspolitiska program = arbetskraften, spelar det ingen roll om man väljer sysselsättning och arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder som förklaringsvariabler. Vanligtvis gors det senare.

AMS-åtgärderna vid given reguljär sysselsättning (utökade arbetsmarknadspolitiska program reducerar den öppna arbetslösheten), det andra mot expansion vid given öppen arbetslöshet (minskad sysselsättning motverkas fullt ut av ökade arbetsmarknadspolitiska insatser). De funna skillnaderna i löneeffekter är emellertid en självklarhet, eftersom en minskning av den öppna arbetslösheten alltid måste innebära en tendens till lönestegring.³

Den relevanta slutsatsen från de hittills företagna studierna av Sverige är att *ingen* tycks förkasta hypotesen att arbetsmarknadspolitiska åtgärder har en mindre lönenedpressande effekt än öppen arbetslöshet. Det gäller förutom de fem studier Bergström och Löfgren diskuterar också tre andra, som de inte nämner: Newell & Symons [1987], Nilsson [1990], vilken fö utvecklats i samarbete med just Bergström (!?), och Forslund [1991].⁴ Tre av dessa sammanlagt åtta studier (Newell & Symons [1987], Holmlund [1990] och Calmfors & Nymoen [1990]) finner – om man översätter alla resultat till ekvationer av typ II – en koefficient för arbetsmarknadspolitiska program som inte är signifikant skild från noll.⁵ Innebörden av detta är att det inte blir någon lönedämpning alls, när minskad efterfrågan på arbetskraft helt ackommoderas med arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Ännu mer anmärkningsvärt är att fem av studierna finner en signifikant *positiv* koefficient för arbetsmarknadspolitiska program, när resultaten uttrycks i termer av ekvationstyp II. Minskad efterfrågan på arbetskraft som i sin helhet ackommoderas med ökade AMS-insatser skulle alltså enligt dessa studier *höja* lönenivån. Resultatet går emellertid att motivera teoretiskt: starkt selektiva arbetsmarknadspolitiska insatser kan, i en ekonomi med stora flyttningkostnader och trög rörlig arbetskraft, vara mer förmånliga för den enskilda arbetstagare som förlorar sitt jobb än en *allmän* sysselsättnings-

expansion och därför påverka lönebildningsincitamenten mer (se Calmfors & Forslund [1991]).

Metodologiska invändningar

Bergström och Löfgren anför också ett antal konkreta invändningar mot de metoder som använts.

³ Låt r beteckna arbetsmarknadspolitiska program och u öppen arbetslöshet. Enligt den första metoden är $r + u$ och $r/(r + u)$ förklaringsvariabler, enligt den andra r och u . Man kan naturligtvis också med hjälp av skattningar enligt metod I beräkna effekten av en förändring av r givet u . Notera också att en specifikation enligt metod II, $w = \alpha u + \beta r + \dots$, där w är reallönen, är ekvivalent med $w = \alpha(u+r) + (\beta - \alpha)r + \dots$ Bergström och Löfgrens "poäng" är egentligen bara att estimaten av $(\beta - \alpha)$ är större än β -estimatet, en trivial observation så länge den öppna arbetslösheten verkar lönenedpressande (dvs α är negativ).

⁴ De sex studier Bergström och Löfgren diskuterar är i själva verket fem. De har inte observerat att de i Calmfors & Forslund [1991] redovisade ekvationerna är ett urval av dem i Calmfors & Forslund [1990]. De ovan refererade resultaten i Forslund [1991] gäller nar modellen estimerats fritt med instrumenterade variabler (Tabell 5.3). Görs estimationen med *alla* koefficientrestriktioner som kan härledas från teorin – vilket data dock *inte* tycks acceptera – står sig inte längre dessa resultat. I Newell & Symons är punkttestimatet för AMS-insatser lagre än for öppen arbetslöshet ($-0,2$ med t -värdet $0,1$ mot $-3,2$ med t -värdet $3,1$), men informationen racker inte for att avgöra om skillnaden är statistiskt signifikant som i de andra studierna.

⁵ Skedingers [1991] studie har har till skillnad från i Bergström och Löfgrens tabell räknats in i dem som ger en positiv koefficient. Det går visserligen att finna ett par ekvationer i hans studie dar koefficienten for de arbetsmarknadspolitiska programmen inte är signifikant skild från noll, men i det helt övervägande antalet skattningar är den signifikant positiv.

Kort- eller långsiktseffekter

En invändning rör de uppskattningar av långsiktseffekterna av AMS-åtgärder som vi gjort. Sådana beräkningar skulle inte vara tillåtna därför att de arbetsmarknadspolitiska insatserna är av kortsiktig cyklisk karaktär. Som modellteknisk invändning är denna svår att förstå, eftersom det är vedertaget – och så vitt vi kan förstå okontroversiellt – att "verbalt" beskriva "lagstrukturen" i skattade ekvationer genom att ange såväl kort- som långsiktseffekter. Sedan är det förstås en annan sak hur man använder dessa skattningar för att analysera olika ekonomiskpolitiska frågeställningar. Vilken vikt man bör tillmäta kort- respektive långsiktselasticiteterna när man i dagsläget analyserar olika handlingsalternativ, beror av synen på de grundläggande drivkrafterna bakom den minskande sysselsättningen. Tror man att den betingas av en tillfällig nedgång i utlandskonjunkturen som det gäller att "överbrygga", är kortsiktseffekterna de mest relevanta. Tror man däremot att den främsta faktorn är försämringen av vårt relativa kostnads- läge, blir långsiktseffekterna väl så intressanta. Skälet är att AMS-åtgärderna då skulle kunna låsa kostnadsläget på en sådan nivå att de kan komma att permanentas.

Bergström och Löfgren tycks också mena att det är felaktigt att formulera regressionserna så att arbetsmarknadsvariabler som är stationära, dvs svänger runt en genomsnittsnivå, kan få långsiktiga effekter på reallönen, som är en ickestationär, dvs trendmässigt stigande, variabel. Den senare måste i stället enligt dem, och tidigare enligt Vredin [1990], förklaras enbart av andra trendmässigt stigande variabler, tex produktiviteten. Vi förstår inte heller den invändningen. Självklart förklarar produktivitetsökningen reallönens stigande trend. Men detta hindrar inte att arbetsmarknadsvariabler kan förklara avvikelser från tren-

den på det sätt som är standard i modern lönebildningsforskning (se tex Drèze & Bean [1990], som redovisar löneekvationer av denna typ för ett antal olika länder). Flera av modellerna (tex Holmlund [1990] och Calmfors & Nymoen [1990]) är dessutom formulerade så att en given produktivitetsökning, allt annat lika, leder till en procentuellt lika stor reallöneökning. Det innebär att det blir *löneandelen*, vilken kan uppfattas som en stationär variabel, som kommer att förklaras av andra stationära variabler, tex arbetslösheten.

Nominallönestelhet

Den mest relevanta av de frågor Bergström och Löfgren tar upp är troligen vilken vägledning *historiska tidsserier* ger för bedömningar av framtiden. Det är troligt att reallönernas känslighet för variationer i arbetsmarknadsläget är mindre i ett läge då reallönerna ska anpassas genom begränsning av de nominella lönestegringarna i stället för genom devalveringar och inflation.

Dessvärre ger den ekonomiska teorin ganska dålig vägledning för analys av nominell stelhet av det slag som Bergström och Löfgren tar upp. De tycks emellertid inte ha observerat att försök att beakta dessa synpunkter ändå har gjorts. Holmlund [1990] och Calmfors & Nymoen [1990] kunde inte förkasta hypotesen att en sänkning av inflationstakten på sikt leder till en lika stor sänkning av den nominella lönestegringstakten. Däremot fann såväl Calmfors & Forslund [1990] som Calmfors & Nymoen [1990] visst stöd för att dämpning av inflationen *tillfälligt* höjer reallönen, men detta påverkade inte skattningarna av arbetsmarknadslägets effekter. Calmfors & Forslunds [1990] experiment med dummyvariabler tyder på en ganska betydande effekt på reallönen av 1982 års devalvering. I några av deras ekvationer (men inte i majoriteten) tenderar effekten på reallönen av högre öppen arbetslöshet att bli lägre, när hänsyn

tas till denna devalveringseffekt. Där-
emot påverkades *inte* de skattade effek-
terna av AMS-åtgärder. Calmfors & Ny-
moen [1990] undersökte hur skattningar
baserade på data från perioden 1960–77
påverkades av att senare observationer
successivt adderades; de kunde emellertid
inte finna någon instabilitet i estimaten.
Holmlund [1990] redovisar härvidlag an-
norlunda resultat. Arbetslöshetens effekt
på reallönen är i hans studie svagare i ek-
vationer där data för 1980-talet uteslutits.
Sammanfattningsvis finns all anledning
att ta problemet med nominell lönestelhet
på allvar, eftersom vi inte har tidigare ob-
servationer av situationer med så låga no-
minella lönestegringar som kan komma
att krävas framöver.

Phillipskurvan

Ytterligare en invändning från Bergström
och Löfgren gäller hela den teoriansats
som den moderna lönebildningsforsk-
ningen bygger på. De för i stället ett reso-
nemang om löneekvationer av traditionell
Phillipskurvetyp, enligt vilket arbets-
marknadsläget bestämmer *reallöneför-
ändringen*. Avsnittet leder inte till någon
egentlig slutsats, men andemeningen
tycks vara att sådana alternativa formulere-
ringar skulle kunna ge andra resultat. Vi
har flera kommentarer till detta.

För det första är de formuleringar vi an-
vänt teoretiskt mer tillfredsställande än
den traditionella Phillipskurveansatsen,
därför att de till skillnad från denna byg-
ger på en explicit teori om verklighetens
lönebildningsinstitutioner. För det andra
kan våra löneekvationer ses som ett test
av Phillipskurvans förklaringsvärde. Re-
gressionsekvationerna är nämligen i all-
mänhet formulerade så att reallönens ök-
ningstakt förklaras av bl a arbetsmark-
nadsläge och *tidigare* reallönenivå (en sk
felkorrigeringsmodell). Det faktum att
man finner en statistiskt signifikant koef-
ficient för den laggade reallönenivån kan
tolkas just som att Phillipskurvemodellen

förkastas. För det tredje finns åtminstone
två Phillipskurvestudier (Wadensjö [1987]
och Nilsson [1989]) som får resultat lik-
nande våra.⁶

Resultatens pålitlighet

Slutligen tar Bergström och Löfgren upp
frågan hur robusta de publicerade resulta-
ten är. Deras artikel innehåller formule-
ringar av typen "tyvärr är det väl så att det
ofta går att uppbringa empiriskt stöd för
det man tror på" eller "alla med erfaren-
het av empirisk forskning vet att de redo-
visade skattningarna är några bland
många mindre lyckade".

Det är en självklarhet att urvalet av
skattningar som redovisas måste vara re-
presentativt. Eftersom antalet möjliga
permutationer är oändligt, är det svårt att
"bevisa" att detta är fallet. Vanligtvis bru-
kar man väl ändå – om inte starka skäl pe-
kar i annan riktning – utgå ifrån att ens
forskarkolleger haft denna strävan. Den
som publicerar sina resultat kan också se
till att redovisa ett stort antal olika regres-
sioner med varierande specifikationer. Vi
skulle faktiskt vilja hävda att en del av de
svenska lönebildningsstudierna kan be-
traktas som föredömen i dessa avseenden.
I Calmfors & Forslund [1990] redovi-
sas 47 olika ekvationer med varierande
specifikationer (olika sätt att fånga pro-
duktivitetstillväxten, med och utan lag-
gar, en stor uppsättning "dummies" för in-
stitutionella förändringar). Dessutom re-
fereras verbalt försök med andra förkla-
ringsvariabler och skilda sätt att mäta ar-
betsmarknadspolitikens omfattning. I
Skedinger [1991] redovisas 40 olika re-
gressioner för olika löntagarkategorier

⁶ Man kan kanske också undra litet över i
varje fall Bergströms konsekvens, eftersom
han i andra sammanhang (t ex i SvD den 20/12
1990) åberopat studier baserade på just den
ansats som han nu kritiserar i syfte att belägga
att en ökning av andelen långtidsarbetslösa
verkar loneuppdrivande.

med aggregerade och disaggregerade mått på arbetsmarknadspolitiken samt med och utan "pooling" av tidsserie- och tvärsnittsmaterial.

Vi vill också påminna om den spärr mot att presentera icke representativa resultat som forskarsamhällets kritiska granskning utgör. Vad gäller arbetsmarknadspolitiken löneeffekter, har resultaten nu replikerats i så många studier att man borde kunna utesluta den typ av snedvridning som Bergström och Löfgren antyder. Eller menar de att alla de inblandade forskarna skulle styras av samma förutfattade meningar? Generellt är nog risken betydligt större att urvalet av regressioner görs så att resultaten faller inom den konventionella ramen snarare än utanför. På samma sätt finns förmodligen en "bias" i den meningen att oväntade resultat utsätts för mer kritisk granskning än mindre kontroversiella. Man kan på goda grunder se t ex Bergström och Löfgrens artikel som ett exempel på hur man i sådana fall letar invändningar mot resultat man inte tycker om.

Slutsatserna

Bergström och Löfgren kommer trots sin kritik fram till att "det tycks finnas stöd för att arbetsmarknadspolitiken höjer reallönerna när den sätts in så att aktivitetsnivån i ekonomin stimuleras". Samtidigt hävdar de att "arbetsmarknadspolitik däremot har svagt eller inget förklaringsvärde när det är fråga om insatser mot stigande arbetslöshet". Detta sätt att formulera slutsatserna är missvisande. En mer korrekt sammanfattning är att de hittills gjorda studierna stöder antagandet att minskad efterfrågan på arbetskraft ger en påtagligt större reallönedämpning om den får leda till öppen arbetslöshet än om den motverkas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta indikerar en målkonflikt: priset för att hålla den öppna arbetslösheten nere kan bli lägre normal sysselsättning.

Vi vill dock betona att de diskuterade skattningarna gjorts i arbetslöshetsintervall på 1-4 procent. Man bör därför vara försiktig med att dra slutsatser angående arbetsmarknadspolitiken effekter när man hamnar långt utanför detta intervall. Det finns visst stöd för att sambandet mellan reallön och öppen arbetslöshet är icke linjärt (ytterligare ökad arbetslöshet får successivt allt mindre effekt på reallönen). Den troliga orsaken är att andelen långtidsarbetslösa ökar och att dessa utövar ett mindre tryck neråt på lönerna än de korttidsarbetslösa. Detta kan mycket väl motivera en mer positiv syn på arbetsmarknadspolitiska satsningar om arbetslösheten skulle stiga mycket kraftigt.

Det faktum att de flesta av Bergström och Löfgrens invändningar enligt vår mening väger lätt innebär således *inte* att forskningsområdet skulle vara uttömt. Tvärtom finns ett stort behov av studier av sambanden mellan arbetsmarknadspolitik, långtidsarbetslöshet och löner. Det vore vidare önskvärt att försöka särskilja effekterna av olika arbetsmarknadspolitiska program, vilket i sin tur kräver att variationer mellan skilda regioner och arbetskraftskategorier utnyttjas på ett mer systematiskt sätt än hittills.

Hittillsvarande forskning om arbetsmarknadspolitiken effekter på lönebildningen har givit resultat som är förvånansvärt samstämmiga. I dagsläget förefaller därför "bevisbördan" snarast att ligga på dem som argumenterar för att arbetsmarknadspolitiska insatser *inte* har negativa lönebildningseffekter.

Referenser

- Bean, C, Layard, R & Nickell, S, [1986], "The Rise in Unemployment: A Multi-Country Study". *Economica*, vol 53, s 1-22.
- Bergström, V & Nilsson, C, [1990], "Beredskapsarbeten nödvändiga". *Svenska Dagbladet* 1990-12-20.
- Calmfors, L & Forslund, A, [1990], "Wage Formation in Sweden". I Calmfors, L (red), *Wage Formation and Macroeconomic Policy*

- in the Nordic Countries*. SNS Förlag, Stockholm och Oxford University Press, Oxford.
- Calmfors, L & Forslund, A, [1991], "Real-Wage Determination and Labour Market Policies: The Swedish Experience". Under utgivning i *Economic Journal*.
- Calmfors, L & Nymoën, R, [1990], "Real Wage Adjustment and Employment Policies in the Nordic Countries". *Economic Policy*, nr 11, s 397-448.
- Drèze, J & Bean, C, [1990], "European Unemployment: Lessons from a Multi-country Econometric Study". *Scandinavian Journal of Economics*, vol 92, s 135-166.
- Forslund, A, [1991], *Price and Wage Setting under Imperfect Competition*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Holmlund, B, [1990], *Svensk lönebildning - teori, empiri, politik*. Bilaga 24 till Långtidsutredningen 1990, Finansdepartementet, Stockholm.
- Layard, R & Bean, C, [1989], "Why Does Unemployment Persist?" *Scandinavian Journal of Economics*, vol 91, s 371-398.
- Newell A T & Symons, J [1987], "Corporatism, Laissez-Faire and the Rise in Unemployment". *European Economic Review*, vol 31, s 567-601.
- Nickell, S, [1990], "Unemployment: A Survey". *Economic Journal*, vol 100, s 391-439.
- Nilsson, C, [1989], "Lönepolitik och regional balans". Forskningsrapport nr 28, FIEF, Stockholm.
- Nilsson, C, [1990], "Labour Costs and Productivity". Stencil. Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Skedinger, P, [1991], *Essays on Wage Formation, Employment and Unemployment*. Doktorsavhandling. Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Vredin, A, [1990], Recension av Bilaga 24 till LU 90. *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 6, s 601-605.
- Wadensjö, E, [1987], "Labour Market Policy and Employment Growth in Sweden". *Labour - Review of Labour Economics and Industrial Relations*, vol 1, s 3-23.